

Tomas Baranauskas, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Baltramiejaus Hionekės žinios apie Livonijos magistro Eberhardo fon Monheimo (1328–1340) kovas prieš Lietuvą (pagal Hermano Vartbergiečio ir Johano Renerio atpasakojimus)

XIX a. II pusėje galutinai susiformavo mums šiandien žinomų naratyvinių XIII–XIV a. Livonijos istorijos šaltinių korpusas. Svarbiausias atradimas buvo Ernsto Strehlkės 1858 m. atrasta ir 1863 m. paskelbta Hermano Vartbergiečio Livonijos kronika. Tačiau netrukus paaiškėjo, kad XIV a. I pusei pažinti ne mažiau svarbi ir kunigo Baltramiejaus Hionekės (Bartholomäus Hoenecke) Jaunesnioji Eiliuotoji Livonijos kronika. Ji iki mūsų laikų neišliko, bet ją Estijoje aptiko ir gana išsamiai atpasakojo XVI a. kronikininkas Johanas Renneris (Johannes Renner) savo „Livonijos istorijose“ (*Livländische Historien*), iš kurio žinome ir paties Baltramiejaus Hionekės vardą ir tai, kad ji buvo rašyta eilėmis ir apėmė laikotarpį iki magistro Gosvino fon Herikės laikų (1345–1359). Ją 1872 m. išskyrė ir publikavo Konstantinas Hiolbaumas (Konstantin Höhlbaum), kuris manė, kad Baltramiejaus Hionekės kronika apima 1315–1348 m. laikotarpį. Tačiau ties 1315 m. Johanas Renneris pateikė tik ilgoką ir kraupų badmečio Livonijoje aprašymą, o nuoseklus pasakojimas apie įvykius Livonijoje, turintis paralelių ir tą pačią Baltramiejaus Hionekės naudojusio Hermano Vartbergiečio Livonijos kronikoje (1378/1380 m.), prasideda tik nuo 1328 m., sulig Livonijos krašto magistro Eberhardo fon Monheimo (1328–1340) paskyrimu. Johano Rennerio ir Hermano Vartbergiečio kronikose čia matome ne vieną paralelinį tekstą apie karo su Lietuva epizodus: 1328 m. rygiečių puolimas prieš Diunamiundę ir Lietuvos pasikvietimas į pagalbą; 1329 m. lietuvių antpuolis prieš Kuršo vyskupo Piltinės pilį; antpuolių iš Livonijos į Lietuvą pradžia 1331 m. Šaukoto (?) puolimu; Mažeikių ir Vindeikių puolimas 1332 m.; Livonijos kryžiuočių žygis į Žemaitiją (su „prūsais“) 1333 m.; Livonijos kryžiuočių žygis prieš Vilkmergę 1333 m., į Dubingius ir Sikulius 1334 m., į Polocką su Arnsbergo grafu 1334 m., taip pat Livonijos kryžiuočių ekspansijos į Žiemgalą atnaujinimas: Duobelės pilies pastatymas 1335 m. ir Tervetės pilies pastatymas 1339 m. ir žygis į Papilę. Visa ši įvykių grandinė yra svarbi ir šaltiniotyros požiūriu (turime galimybę rekonstruoti ankstyviausią Baltramiejaus Hionekės versiją), ir kaip lemtingas posūkis Lietuvos kovose su kryžiuočiais (greta jau įprastų kovų su Prūsijos kryžiuočiais, po ilgesnės pertraukos atidaromas antras frontas iš Livonijos pusės).